

การศึกษาประเพณีการจัดงานศพของชุมชนตำบลแจนแวนอำเภอศรีนคร จังหวัดสุรินทร์  
THE FUNERAL TRADITION OF STUDY OF JAN VAN PARISH COMMUNITY. SI NARONG DISTRICT  
SURIN PROVINCE

พระครูโสภาธรรมภาณ (วิไล ทองอัม)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์

พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

**บทคัดย่อ**

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมและรูปแบบการจัดงานศพในตำบลแจนแวน อำเภอศรีนคร จังหวัดสุรินทร์ และเพื่อศึกษาคติธรรมประเพณีการจัดงานศพในตำบลแจนแวน อำเภอศรีนคร จังหวัดสุรินทร์ นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันผลจากการศึกษาแนวคิดความตายและประเพณีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ความตาย คือกระบวนการจบของชีวิต หมายถึงการสิ้นใจ, การสิ้นสภาพของการมีชีวิต แนวคิดเรื่องความตายในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มองว่าความตายเป็นเรื่องปกติธรรมดาของชีวิต แต่สาระแห่งการตายสามารถนำมาสร้างสิ่งดีงาม นำมาเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ประมาทหมั่นทำความดีในชาติปัจจุบัน อนุกรมในการสอนธรรม และปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรให้บรรลุผลต่อไป ส่วนประเพณีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สมัยพุทธกาลจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเฉพาะบุคคลสำคัญ เช่น พระพุทธเจ้า พระพุทธบิดา และพระพุทธรูปบางรูป ส่วนบุคคลทั่วไปไม่ปรากฏว่ามีพิธีกรรมด้านนี้ แต่มีการจัดการเกี่ยวกับศพอย่างเรียบง่ายโดยการเผา การฝัง การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ การนำศพลอยแม่น้ำ

ผลจากการศึกษา ประเพณีการจัดงานศพในชุมชนตำบลแจนแวนพบว่า มีข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตาย มีประเพณีการปฏิบัติต่อศพ มีประเพณีการปฏิบัติในการสวดศพ มีประเพณีการบวชหน้าศพและการจุณศพมีประเพณีการปฏิบัติในการเผาศพ และมีประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เป็นลักษณะเฉพาะของตนเองปัจจุบัน ประเพณีการจัดงานศพของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง อย่างเช่นแต่เดิมนั้นมักนิยมฝังศพไว้ก่อน แต่ปัจจุบันเมื่อตายแล้วมักนิยมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แล้วเสร็จ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จัดงานศพตามฐานะของเจ้าภาพ แต่ในขั้นตอนพิธีการต่างๆ ชุมชนก็ยังยึดถือเอาประเพณีและข้อปฏิบัติที่ทำสืบ ๆ ต่อกันมา ตามความเชื่อดั้งเดิมบวกกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์คติธรรมจากประเพณีงานศพในชุมชนตำบลแจนแวน พบว่า ประเพณีการจัดงานศพสะท้อนคุณค่าของชีวิต คติธรรมต่างๆ ที่พบ ในการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ ดังนี้ ข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตายได้คติธรรม คือ ความกตัญญูต่อบุคคล ทำให้ลูกหลานได้มาดูแลปรนนิบัติรับใช้ ให้กำลังใจแก่คนป่วย และคติธรรมเตือนใจรู้เท่าทันในขั้น 5 ประเพณีการปฏิบัติต่อศพได้คติธรรม คือ การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เพราะเชื่อว่าบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ ทำให้ผู้ตายได้ไปเกิดในภพที่ดี เป็นการตอบแทนพระคุณท่าน หลักไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ประเพณีการสวดศพได้คติธรรมคือการอุทิศส่วนกุศล การมีน้ำใจต่อกัน ประเพณีการบวชหน้าศพและจุณศพได้คติธรรมคือความกตัญญูรู้คุณ การสร้างอริยทรัพย์คือคุณความดีต่างๆ ประเพณีการเผาศพได้คติธรรม คือสังขารของชีวิตได้แก่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่ประมาทในชีวิต ความเคารพนับถือต่อกัน และ

ประเพณีการเก็บอัฐิการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย คือคติธรรมเรื่อง ชันธ 5 และอริยทรัพย์ เป็นการสอนคนเป็นว่า ร่างกายนี้ประกอบด้วยธาตุ 4 หรือ มาจากธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ธรรมชาติ เป็นธาตุเล็กในธาตุใหญ่ ในวาระสุดท้ายก็ไหลคืนไปรวมอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่าเป็นการคืนสู่ ธรรมชาติดั้งเดิม คือ การคืนสู่ ธาตุไฟ ด้วยการเผา คืนสู่ธาตุดิน ด้วยการฝัง คืนสู่ธาตุน้ำด้วยอังคาร และถ้า ถ่านที่เหลือไปลอยน้ำ ส่วนธาตุลม ก็ลอยอยู่ทั่วไปในที่ว่างอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาได้ดังนี้ มนุษย์ก็ไม่ลืมตัว ไม่เหย่อ หยิ่ง ถืตตนว่าใหญ่โตเหนือสิ่งอื่น แม้แต่ทรัพย์สมบัติที่แสวงหาไว้ก็ไม่สามารถติดตามตนเองไปได้ มีแต่อริยทรัพย์คือ บุญกุศลคุณงามความดีเท่านั้นที่ติดตามไปเป็นที่พึ่งได้

#### ABSTRACT

This thesis is studying the cremation ceremony tradition of Jan Van Sub-District community, Si Narong District, Surin Province, and analytical studying Dhamma riddles appearing in cremation ceremony of Jan Van Sub-District community, Si Narong District, Surin Province.

The result of studying the concept of death and cremation tradition appeared in Theravada Buddhist scripture is that death is a process of life finishing i.e. dying, the end of life. In Theravada Buddhism, the concept of death is considered to be natural to life process, but the essential of death makes us to cultivate good things in life. It can be the equipment to teach Dhamma and to exert Dhamma practice to achieve the Buddhist goal. The tradition of cremation ceremony appeared in Theravada Buddhist scripture is that in the Buddha's time, there was cremation ceremony only for very important persons such as the Buddha, the Buddha's father, and some Bhikkhus. For the general people, there would be simple immediately ceremony such as burning, burying, leaving for animal's food, and floating in the river.

The result of studying the cremation tradition in Jan Van Sub-District community which are Kuy or Suay people found that there are practices concerning traditions such as the practical norms to the dying persons, the practice to the dead bodies, the practice of cremation liturgy, the practice of cremation ordination, the leading dead body to cremation hall, the practice in cremation, collecting the bone ashes, and merit making in dedication to the dead. At present, there are some changes on the cremation ceremony tradition. In the former time, the dead bodies would be berried before burning, but at the present time, would make merit and burn in a few days later which is influenced by the tradition of the central part of Thailand. However, majority of members of the community still conform strongly to their belief and norms in merit making in dedication to the dead.

The result of analytical studying Dhamma riddles appearing in cremation ceremony of Janvan Sub-District community found that the traditional funerals reflect the value of life epitomizes found in the funeral rites as they do when a patient is near death epitomizes Gratitude. Make their children attend serve. Encouragement to the sick Morale and remind knowingly Khan epitomizes five traditional treats the body as a charity dedicated to the deceased. I believe that charity devoted to children. The deaths have occurred in previous good. In return grace Trinity is essentially meaningless, soulless, all cells have a traditional funeral

prayer epitomizes the dedication of charity. The generous to each other Heritage Funeral Home ordination bodies and trailers that morale is very grateful to you. Creating excellent property is a great place. He epitomizes the tradition of cremation Alas, such is the truth of life, every cell in a soulless as a precaution. Respect each other The tradition of philanthropy and dedication to the bones of the dead. Khan was about five, and epitomizes excellent property. It teaches people that The body is composed of four elements or four elements of earth, water, wind is to fire as part of nature. That is a major element in In the end, It included the return to nature. This is called a return to nature, as was the return fire by burning back to Earth by embedding back into the water by Tuesday. Ashes and left to drift in the wind, it floats in space already. Considering that: Humans do not forget Not arrogance Above all, hold that big. Even the pursuit of wealth, it is not possible to keep track of their own. But excellent property is merit, virtue is the only track to have nascent. Water Wind Fire, which is part of nature. That is a major element in In the end, It included the return to nature. This is called a return to nature, as was the return fire by burning back to Earth by embedding back into the water by Tuesday. Ashes and left to drift in the wind, it floats in space already. Considering that: Humans do not forget Not arrogance Above all, hold that big. Even the pursuit of wealth, it is not possible to keep track of their own. But excellent property is merit, virtue is the only track to have nascent. Water Wind Fire, which is part of nature. That is a major element in In the end, It included the return to nature. This is called a return to nature, as was the return fire by burning back to Earth by embedding back into the water by Tuesday. Ashes and left to drift in the wind, it floats in space already. Considering that: Humans do not forget Not arrogance Above all, hold that big. Even the pursuit of wealth, it is not possible to keep track of their own. But excellent property is merit, virtue is the only track to have nascent. It floats in space already. Considering that: Humans do not forget Not arrogance Above all, hold that big. Even the pursuit of wealth, it is not possible to keep track of their own. But excellent property is merit, virtue is the only track to have nascent. It floats in space already. Considering that: Humans do not forget Not arrogance Above all, hold that big. Even the pursuit of wealth, it is not possible to keep track of their own. But excellent property is merit, virtue is the only track to have nascent. It floats in space already. Considering that: Humans do not forget Not arrogance Above all, hold that big. Even the pursuit of wealth, it is not possible to keep track of their own. But excellent property is merit, virtue is the only track to have nascent.

## บทนำ

สุรินทร์เป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นมีกลุ่มชน 3 กลุ่มใหญ่ อาศัยอยู่ร่วมกัน คือ ลาว เขมร และกวย แต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมที่ต่างกันมารวมอยู่ในถิ่นเดียวกัน ซึ่งมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองและเมื่อมาอยู่ร่วมกันเกิดมีการผสมผสานเป็นวัฒนธรรมใหม่ขึ้นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรตำบลแจนแวน อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ มีประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณหลาย ๆ ประเพณีที่นับถือปฏิบัติมาตลอด รวมทั้งประเพณีงานศพ ซึ่งการเป็นชุมชนที่สืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนานเป็นเหตุให้มีความสามัคคีในการร่วมจัดพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม อาทิ ร่วมกันช่วยเหลือเจ้าภาพงานศพ ที่จัดขึ้นในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเหตุให้งานศพในชุมชนนิยมตั้งศพทำพิธีในบ้าน จะย้ายศพออกมาตั้งนอกบ้านก่อนวันนำไปทำพิธีเผาเพียงวันเดียว ต่าง

กับพิธีกรรมในเมืองหลวงที่นิยมตั้งศพทำพิธีที่วัดซึ่งเจ้าภาพ ญาติหรือแขกงานศพจะไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในเวลา  
ค่ำ งานศพมีกลุ่มประเด็นที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม คือ ความเชื่อ พิธีกรรม และการจัดการ รูปแบบการจัดการงานศพแต่  
ละชุมชนย่อมมีความเชื่อที่หลากหลาย และส่งผลถึงพิธีกรรมที่เกิดขึ้น เช่น มีความเชื่อว่าตายแล้วได้ขึ้นสวรรค์ก็จะ  
จัดหาปราสาทที่สวยงาม และอุทิศให้กับผู้ล่วงลับ มีพิธีกรรมอุทิศทรัพย์สมบัติมากมายให้แก่ ผู้ล่วงลับที่จะต้อง  
นำไปใช้ในโลกหน้า มีการจัดการให้ส่วนประกอบของปราสาทถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ในชุมชน เช่น โต้ะ แก้ว หรือ  
ผ้าเต็นประกอบเป็นตัวปราสาท เมื่อเสร็จพิธีก็บริจาคให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่วัด หรือโรงเรียนต่อไป ใช้ดอกไม้  
แห้งแทนดอกไม้สดที่เป็นงานฝีมือของกลุ่มแม่บ้านในชุมชน ซึ่งล้วนเกิดจากการจัดการของผู้คนในชุมชน และผู้นำทาง  
ศาสนาร่วมกันกำหนดแนวทางที่สมเหตุสมผลไปตามยุคสมัยและความเชื่อที่เปลี่ยนไป (บุญยัง หนันตี, 2540 : 12)

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมประเพณีเกี่ยวกับงานศพของชาวบ้านจะเน้นความเรียบง่าย การแสดงความสุภาพต่อ  
ผู้ตาย และมีความคล้ายคลึงกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ หรือความแตกต่างทางสังคมในหมู่บ้าน และพิธีกรรม  
ประเพณีงานศพจะเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านที่มาช่วยงาน ทำอาหาร แลกขานศพ อยู่เป็นเพื่อน  
จนกระทั่งเสร็จพิธีโดยมีต้องออกปากขอร้อง หรือแจกการ์ดเชิญ พิธีศพของชาวบ้านที่มีฐานะร่ำรวยหรือยากจนจน  
มิได้แตกต่างกันมากนัก แต่พิธีศพที่เราเห็นในปัจจุบันเน้นให้เห็นความเหลื่อมล้ำ ความหรุหรา พุ่มเฟิยในการจัด  
งาน เนื่องจากเจ้าภาพเตรียมเฉพาะเงินค่าใช้จ่ายเท่านั้น แรงงานต่าง ๆ ในพิธีล้วนแต่เป็นการจ้างวาน หรือ วัด  
จัดหาทั้งสิ้น ญาติมิตรแทบมิได้มีส่วนช่วยงานใด ๆ เลย งานศพในลักษณะของธุรกิจสมัยใหม่ แหกที่ได้รับเชิญจะมา  
ตามมารยาท ผิดกับสังคมเดิมที่ถือว่าการไปช่วยงานศพเป็นกุศล เป็นการปลงเพื่อแสดงฐานะและเกียรติยศของ  
เจ้าภาพ ทำให้พิธีศพที่เน้นความใหญ่โตของงาน เพื่อแสดงฐานะและเกียรติยศของเจ้าภาพ ทำให้พิธีในปัจจุบันจึง  
สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำพิธีศพที่ขึ้นชั้นกลางเลียนแบบขุนนาง ชนชั้นสูง และอิทธิพลนี้  
แพร่หลายไปทั่ว ๆ วัดต่าง ๆ ในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยอีกด้วย (ปราณี วงษ์เทศ, 2534 : 56)

ความหมายทางสังคมที่พิธีกรรมประเพณีงานศพเคยมีต่อญาติมิตร และชุมชนที่เคยร่วมจัดการกับพิธีกรรม  
ประเพณีงานศพตั้งแต่การอาบน้ำศพ จนถึงพิธีเผา ได้เปลี่ยนหน้าที่เป็นของสัปเหร่อ หรือนักวิชาชีพ หรือพ่อค้าที่  
เข้ามาจัดการธุรกิจเกี่ยวกับคนตายโดยเฉพาะไป ชุมชนจึงสูญเสียอำนาจในการจัดการเรื่องความตายของญาติมิตร  
ให้ตกอยู่ในอำนาจของผู้อื่นไป พิธีกรรมที่เน้นความสามัคคี ความเห็นอกเห็นใจ ความร่วมมือ และความสมถะเรียบ  
ง่ายของชีวิตชาวบ้าน กำลังปรับเปลี่ยนไปตามอย่างพิธีกรรมที่เน้นความมีหน้ามีตา สถานภาพของชนชั้น ความ  
หรุหราพุ่มเฟิยและความห่างเหินของผู้ตายกับลูกหลานญาติมิตร ที่จะได้สัมผัสใกล้ชิดและตอบแทนบุญคุณด้วย  
ความรักใคร่เป็นครั้งสุดท้ายโดยเอาแบบคนชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร และเอาอย่างความเจริญทันสมัยที่แม้จะมี  
คุณประโยชน์มากมาย แต่ก็ต้องทดแทนด้วยการสูญเสียความเป็นมนุษย์ที่ลืมนึกว่าที่จริงแล้วมิได้มีความแตกต่างจาก  
สัตว์ที่มีการเกิดและการตายไม่ได้เลย แต่ทว่าน่าเสียดายที่ปัจจุบันค่านิยมของคนไทยรุ่นใหม่ ได้เปลี่ยนแปลงไปจาก  
เดิม อันเนื่องมาจากความต้องการทางวัตถุ และความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งจะต่างกับคนไทยในสังคมส่วนใหญ่ที่  
ให้ความสนใจในเรื่องความเชื่อ โดยได้ถูกนำไปใช้ในการควบคุมทางสังคม ทำให้เชื่อกลายเป็นส่วนหนึ่งของความ  
เป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันความเชื่อมีส่วนในการที่จะสร้างโลกทัศน์ของบุคคล และเป็นกลไกในการควบคุมทางสังคม  
ให้คนในสังคมยอมรับและปฏิบัติตามโดยปราศจากเงื่อนไข โดยมีสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนทำหน้าที่ในการถ่ายทอด  
(จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์, 2533)

ดังนั้นพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษาถึงประเพณีการจัดงานศพจะต้องกระทำ  
ภายใต้บริบทของวัฒนธรรม ซึ่งการศึกษาเช่นนี้จะทำให้สามารถเข้าใจในประเพณีและพิธีกรรมงานศพของชาวบ้านมี  
สัญลักษณ์แฝงปริศนาธรรมไว้ให้ผู้คนที่เข้าร่วมพิธีได้คิดพิจารณาและเป็นคำสอนที่ไม่จำเป็นต้องพูดกล่าวเป็นคำสอน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประเพณีการจัดงานศพ : กรณีศึกษา ตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ เพื่อจักได้นำองค์ความรู้อันเกิดจากการศึกษามาเผยแพร่สู่ประชาชนผู้สนใจต่อไปในอนาคต

#### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพิธีกรรมและรูปแบบการจัดงานศพในตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาคติธรรมประเพณีการจัดงานศพในตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

#### วิธีดำเนินการวิจัย

การประเพณีการจัดงานศพของชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

**ขั้นรวบรวมข้อมูล** จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ที่เกี่ยวข้อง คือจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ตามแนวทางของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) หรือเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งเน้นจากการศึกษาเอกสารเป็นหลัก

**การรวบรวมข้อมูลภาคสนาม** ด้วยวิธีการเพื่อเข้าถึงข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interviews) โดยการสัมภาษณ์พระสงฆ์เถระปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชน สัปเหร่อ มรรคนายก และผู้นำในชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์

2) การสังเกต (Observe) เป็นการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพของชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ แล้วบันทึกขั้นตอนในการจัดพิธีกรรมฌาปนกิจศพนั้นโดยละเอียดเมื่อผ่านกระบวนการขั้นรวบรวมข้อมูลทุกส่วนแล้ว ผู้วิจัยจะได้ทำการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่จะทำการศึกษา รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม 2) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและจากการศึกษาคติธรรมจากพิธีกรรมการจัดงานฌาปนกิจศพ : ของชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ มาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ 3) เขียนรายงานการวิจัย สรุปผล และนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย

#### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การศึกษาประเพณีการจัดงานศพของชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ คือ แบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 3 ตอน (วาโร เห่งสวัสดิ์. 2546) ดังนี้ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (สำหรับบรรพชิต) 2. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (สำหรับฆราวาส) 3. เรื่องที่สัมภาษณ์ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

#### การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เชิงบรรยายสรุป ทั้ง 3 ตอน

#### ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

จากการศึกษาประเพณีการจัดงานศพของชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอสรีนคร จังหวัดสุรินทร์ ทำให้ทราบเกี่ยวกับแนวคิดความตายและประเพณีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประเพณีการจัดงานศพของชุมชนตำบลแจนแวน และคติธรรมจากประเพณีการจัดงานศพในชุมชนตำบลแจนแวนตามลำดับดังนี้

ผลจากการศึกษาแนวคิดความตายและประเพณีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ความตาย คือกระบวนการจบของชีวิต หมายถึงการสิ้นใจ, การสิ้นสภาพของการมีชีวิต แนวคิดเรื่องความตายในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มองว่าความตายเป็นเรื่องปกติธรรมดาของชีวิต แต่สาระแห่งการตายสามารถนำมาสร้างสิ่งดีงาม นำมาเป็นเครื่องเตือนสติไม่ให้ประมาทหมั่นมาในวัยในชีวิต เป็นอุปกรณ์ในการสอนธรรมและปฏิบัติธรรมบำเพ็ญเพียรให้บรรลุผลต่อไป ส่วนประเพณีการจัดงานศพที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สมัยพุทธกาลจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายเฉพาะบุคคลสำคัญ เช่น พระพุทธเจ้า พระพุทธบิดา และพระพุทธสาวกบางรูป ส่วนบุคคลทั่วไปไม่ปรากฏว่ามีพิธีกรรมด้านนี้ แต่มีการจัดการเกี่ยวกับศพอย่างเรียบง่ายโดยการเผา การฝัง การทิ้งศพให้เป็นอาหารของสัตว์ การนำศพลอยแม่น้ำ

ผลจากการศึกษา ประเพณีการจัดงานศพในชุมชนตำบลแจนแวนพบว่า มีข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตาย มีประเพณีการปฏิบัติต่อศพ มี ประเพณีการปฏิบัติในการสวดศพ มีประเพณีการบวชนาคศพและการจุณศพ มีประเพณีการปฏิบัติในการเผาศพ และมีประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ปัจจุบันประเพณีการจัดงานศพของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมบ้าง อย่างเช่นแต่เดิมนั้นมักนิยมฝังศพไว้ก่อน แต่ปัจจุบันเมื่อตายแล้วมักนิยมทำบุญอุทิศส่วนกุศลคือเผาให้แล้วเสร็จ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จัดงานศพตามฐานะของเจ้าภาพ แต่ในขั้นตอนพิธีการต่างๆ ชุมชนก็ยังยึดถือเอาประเพณีและข้อปฏิบัติที่ทำสืบ ๆ ต่อกันมา ตามความเชื่อดั้งเดิมบวกกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์คตินิยมจากประเพณีงานศพในชุมชนตำบลแจนแวนพบว่า ประเพณีการจัดงานศพสะท้อนคุณค่าของชีวิต คติธรรมต่างๆ ที่พบ ในการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพ ดังนี้ ข้อปฏิบัติเมื่อมีคนป่วยใกล้ตายได้คตินิยม คือ ความกตัญญูกตเวที ทำให้ลูกหลานได้มาดูแลปรนนิบัติรับใช้ ให้กำลังใจแก่คนป่วย และคติธรรมเตือนใจรู้เท่าทันในชั้น 5 ประเพณีการปฏิบัติต่อศพได้คตินิยม คือ การทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เพราะเชื่อว่าบุญกุศลที่ลูกหลานอุทิศให้ ทำให้ผู้ตายได้ไปเกิดในโลกหน้าที่ดี เป็นการตอบแทนพระคุณท่านหลักไตรลักษณ์คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

ประเพณีการสวดศพได้คตินิยมคือการอุทิศส่วนกุศล การมีน้ำใจต่อกัน ประเพณีการบวชนาคศพและจุณศพได้คตินิยมคือความกตัญญูรู้คุณ การสร้างอริยทรัพย์คือคุณความดีต่างๆ ประเพณีการเผาศพได้คตินิยม คือสังขารของชีวิตได้แก่อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่ประมาทในชีวิต ความเคารพนับถือต่อกัน และประเพณีการเก็บอัฐิการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย คือคติธรรมเรื่อง ชั้น 5 และอริยทรัพย์ เป็นการสอนคนเป็นว่า ร่างกายนี้ประกอบด้วยธาตุ 4 หรือ มาจากธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเป็นธาตุเล็กในธาตุใหญ่ ในวาระสุดท้าย ก็ไหลคืนไปรวมอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่าเป็นการคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิม คือ การคืนสู่ ธาตุไฟ ด้วยการเผา คืนสู่ธาตุดิน ด้วยการฝัง คืนสู่ธาตุน้ำด้วยอังคาร และถ้าถ่านที่เหลือไปลอยน้ำส่วนธาตุลม ก็ลอยอยู่ทั่วไปในที่ว่างอยู่แล้ว เมื่อพิจารณาได้ดังนี้ มนุษย์ก็ไม่ลืมตัว ไม่เหยอหยิ่ง ถือตนว่าใหญ่โตเหนือสิ่งอื่น แม้แต่ทรัพย์สมบัติที่แสวงหาไว้ก็ไม่สามารถติดตามตนเองไปได้ มีแต่อริยทรัพย์คือบุญกุศลคุณงามความดีเท่านั้นที่ติดตามไปเป็นที่พึ่งได้

#### ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประเพณีการจัดงานศพในชุมชนตำบลแจนแวน อำเภอศรีนคร จังหวัดสุรินทร์ ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ และสรุปประเด็นเนื้อหาจากข้างต้นมาเป็นลำดับจึงมีข้อเสนอแนะจากงานวิจัยในครั้งนี้ และครั้งต่อไปควรจะศึกษาเรื่องเหล่านี้ด้วยเพราะเป็นตัวอย่างที่สำคัญ คือ

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยนโยบาย

ผู้นำชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัด และผู้นำชุมชนซึ่งมีบทบาทในการจัดกิจกรรมชุมชน ควรนำไปเป็นคู่มือการศึกษาในชุมชน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักศาสนาจารีต ประเพณี กับวิถีชุมชนไปในรูปแบบเดียวกัน

๑. ผู้นำทางศาสนา ควรมียุทธศาสตร์ชัดเจนเป็นเสาหลัก โดยปฏิรูปพิธีกรรมกับหลักศาสนา เพื่อเป็นหลักปฏิบัติเข้ากับวิถีชุมชนปัจจุบัน ผู้นำทางศาสนาอ่อนแอลง พิธีกรรมทางศาสนาทำให้เป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการวัดกำหนดงานเอง ทั้งผิดทั้งถูก ควรร่วมมือกันจัดระเบียบพิธีกรรมนำมาปฏิบัติให้ถูกต้องและตรงกัน

๒. การปรับปรุงกิจกรรมด้านต่าง ๆ ต้องสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนในการจัดงาน สอดคล้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและจารีตประเพณีท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และเศรษฐกิจครอบครัวโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง และเลี้ยงกินกันพอประมาณ

๓. บทบาทของผู้นำทางพิธีกรรมโดยเฉพาะผู้อาวุโสและพระสงฆ์ควรเข้ามามีบทบาทการกำหนดทิศทางการจัดงานทุกขั้นตอนให้เหมาะสมกับประเทศไทย ให้พิธีกรรมทางศาสนาเป็นหลัก เวลาประกอบพิธีคนที่อยู่ในงานควรให้ความร่วมมือแสดงความเคารพหยุดกิจกรรมอื่น ๆ ไว้ก่อน เมื่อเสร็จกิจกรรมทางศาสนาแล้วค่อยดำเนินกิจกรรมอื่นต่อไป

๔. ผู้นำทางพิธีกรรมควรพัฒนาตนเองให้ทันสมัยต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความคิดของคนรุ่นใหม่ เช่น การสวด การเทศน์ต้องกำหนดเวลา จัดลำดับการเทศน์ การสอนโดยยึดผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง สร้างแรงจูงใจในองค์ความรู้ใหม่ ๆ ฟังง่าย ๆ เข้าใจถูกต้อง ไม่ควรยึดอาณิสย์เป็นหลักแต่ยกขึ้นประกอบได้

### ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเปรียบเทียบการทำบุญตามกิจศพบของภาคอีสานกับภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ว่ามีส่วนใดบ้างที่เหมือนและต่างกัน ปัจจัยใดบ้างที่เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการทำบุญตามกิจศพบของชุมชนในอดีตกับปัจจุบันว่า มีส่วนใดบ้าง ที่เหมือนกันและแตกต่างกัน และมีเหตุปัจจัยอะไรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น
3. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี อาจมีความคิดที่ต่างไปจากชุมชนอื่น จึงควรมีการศึกษากรณีชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ว่ามีประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันอย่างไร

### เอกสารอ้างอิง

จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์. แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2533.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2530.

ฉลาดชาย รมิตตานนท์. ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2537.

ชลิต ชัยครุฑ. ประเพณีดั้งเดิมเกี่ยวกับการตาย. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

ณรงค์ เส้งประชา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2531.

บุญชม ศรีสะอาด. วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุวิริยาสาสน. 2545.

พีรเดช ฐิตเตโช, พระมหา (กิตติเจริญพรงาม). “การฟังสวดพระอภิธรรมในพิธีงานศพ : ศึกษาเฉพาะกรณีพิธีงานศพในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.

สาขาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

วาโร เฟื่องสวัสดิ์. การวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น. 2546.

สีวิกา จริญแสงเพชร. “สาระทางการศึกษาในพิธีกรรมของชาวไทยภูเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า)”, วิทยานิพนธ์

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535.